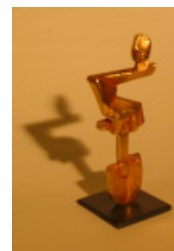

BIDRAG GULDSPADEN

"De journalister - verksamma i svenska medier - som genom engagerad och kunnig journalistik avslöjat eller skildrat väsentliga förhållanden som allmänheten förut inte kände till. Undersökningen skall vara ett originalarbete, självständigt genomfört"

Bidrag publicerade 1 jan-30 juni skall vara FGJ **tillhanda** 10 september

Bidrag publicerade 1 juli-31 dec skall vara FGJ **tillhanda** 10 januari

VILKEN KLASS AVSER BIDRAGET?
Riks-TV
DESSA PERSONER ANMÅLS: (DESSA BLIR DE NOMINERADE - DE SKALL HA GJORT EN BETYDANDE INSATS.) (Observera att för arbetsledare finns priset Gyllene dynamon)
Mats Deland, Fredrik Quistbergh & Henrik Brandão Jönsson (samtliga reportrar och research)
FÖRUTOM OVANSTÅENDE DELTOG FÖLJANDE PERSONER: (DESSA BLIR EJ NOMINERADE)
Aleksandar Vujanovic (foto & redigering), Sebastian Bank (redigering), Rogério Pacheco Jordão (research), Annelie Bergman (bildarkiv), Cecilia Gustafsson (grafik), Charlotta Strohkirch (loggare), Jessie de Souza Örmland (loggare), Cecilia Wanger (redaktör) och Johan Åsard (redaktionschef och berättare).
PUBLICERAT/PUBLICERADE DATUM:
Del 1: 2010-11-28 Del 2: 2010-12-05
VAR PUBLICERADES JOBBET?
Kalla fakta, TV4
BESKRIV RESULTATET AV GRÄVET KORTFATTAT! (GÄRNA I FORM AV RUBRIK OCH INGRESS (MAX 7 RADER))
Silvias mörka familjehemlighet blev världsnyhet (utom i Sverige) Kalla faktas granskning av Walther Sommerlaths nazistiska förflutna blev en världsnyhet. Inget annat svenskt grävprojekt för TV under 2010 fick ett liknande internationellt genomslag. I skrivande stund (2011-01-04) har en debatt kring Kalla faktas avslöjanden också tagit fart i Sverige. Kalla fakta kunde i två program på punkt efter punkt visa hur den bild Drottning Silvia gett av sin fars gärningar inte är sann. I flera länder har ledande tidningar, som till exempel The Independent, Daily Mail, Süddeutsche Zeitung och Corriere della sera, skrivit om Kalla faktas avslöjande. Mest uppmärksamhet har nyheten om att Drottning Silvias far övertog en judisk fabrik 1939 fått.
PÅ VILKET SÄTT ANSER DU/NI ATT GRÄVET UPPFYLLER KRITERIERNA FÖR GULDSPADEN? (MAX 7 RADER)
Granskningen av Walther Sommerlaths nazistiska förflutna är ett unikt grävprojekt i historisk mening. För första gången någonsin har både offer och förövare i nazisternas arisering – förintelsen av judiska företag i Tyskland på 30-talet - kartlagts. Kalla faktas avslöjande om hur Drottningens far, Walther Sommerlath, deltog i ariseringsprocessen blev en världsnyhet som kastar nytt ljus över historien i allmän mening, men också specifikt när det gäller det svenska kungahusets kopplingar till nazismen. I journalistiskt avseende ligger ett mycket omfattande och komplicerat grävarbete till grund för reportagen. Framför allt har detta ägt rum i arkiv i Tyskland och Brasilien. Arbetet med reportagen har varit omfattande i tid och har pågått i cirka sex månader. Det har involverat ovanligt många personer med olika specialkompetenser när det gäller främmande språk, kunskap om utländska arkiv, bildresearch och historiska kunskaper.
HUR FICK DU/NI URSPRUNGSIDÉN TILL PROJEKTET?
I TV4:s dokumentärserie om Familjen Bernadotte, som sändes under våren 2010, kommenterade Drottning Silvia för första gången hennes pappas nazistiska förflutna. Men den bild som Drottningen gav i intervjun verkade inte stämma med verkligheten. Vi bestämde oss för att vända på alla stenar och undersöka hur det egentligen låg till. I reportagen visar vi på vilket sätt Drottning Silvia berättar

en historia om sin far Walther Sommerlath som inte är sann. Här är tre exempel:

Drottning Silvia framställer Walther Sommerlath som ett offer för rådande omständigheter. Hon säger att han inte var politiskt aktiv. Det är inte sant. Vi kan i reportagen visa på vilket sätt han var politiskt aktiv i både Brasilien och Tyskland.

Drottning Silvia förnekar att fabriken Walther Sommerlath tog över tillverkade krigsmateriel åt nazisterna. Hon menar att Walther Sommerlath producerade bland annat leksaker och hårtorkar, absolut inga vapen. Det är inte sant. Vi kan i reportagen visa hur fabriken, under Walther Sommerlaths ledning, blir en del av den tyska krigsindustrin.

Och framför allt visar vi att Walther Sommerlath deltog i förföljelsen av judarna. Hans köp av fabriken i Berlin våren 1939 var i själva verket en tvångsförsäljning och ägaren till fabriken hade inget annat val än att sälja fabriken eftersom han var jude. Sommerlaths medlemskap i nazistpartiet var en förutsättning för att han på detta sätt kunde delta i den så kallade ariseringen av judiska företag. Han hade alltså personlig vinning av sitt medlemskap i partiet.

En vanlig svensk reaktion på Kalla faktas avslöjande reportage har varit att Drottning Silvia inte kan stå till svars för sin fars handlingar. I reportagen driver vi inte heller den tesen. Däremot driver vi tesen att hon har ansvar för sitt förhållningssätt till pappans nazistiska förflutna. Vi belyser det faktum att Drottning Silvia – precis som andra personer med en offentlig position – har ett särskilt ansvar för att ge korrekt information när hon uttalar sig om viktiga historiska händelser. Vi kan inte ha en Drottning som tonar ner eller ger en falsk bild av en så allvarlig sak som brott mot mänskligheten – även om det involverar hennes far.

VILKA ARBETSMETODER TILLÄMPADE DU/NI?

Vi började med fyra dokument, som hade använts för den artikel som historikern Mats Deland publicerade i tidningen Arbetaren 2002.

- * Ett kartotekskort, som visar tillverkningskoder för Sommerlaths fabrik 1943;
- * Ett kartotekskort från nazistpartiets medlemsregister;
- * Några kopior från det tyska bolagsregistret, enligt vilka den tidigare ägaren hette Ernst Wechsler;
- * Ett registerkort från de tyska skattemyndigheterna (Oberfinanzpräsident Berlin-Brandenburg), där namnet ”Efim” satts inom parentes.

Mer än så var inte känt om affären när Arbetaren publicerade sin artikel 2002. Walther Sommerlaths akt från bolagsregistret var inte fritt tillgänglig och bland de kopior från den som ställdes till Arbetarens förfogande saknas det dokument som talar om ”Arisierung”. Amtsgericht Charlottenburg hade på en direkt fråga svarat att det inte fanns någon registerakt alls bevarad under företagets tidigare namn, Wechsler und Hennig. Det fanns inte heller några uppgifter i den tyska folkbokföringen om Ernst Wechsler.

När Kalla fakta började undersöka saken sommaren 2010 var det möjligt att komma vidare. De historiska arkiven i Tyskland är fortfarande under utveckling och det som inte kunde hittas för snart tio år sen var nu möjligt att söka efter. Nu fick vi se hela Walther Sommerlaths bolagsregisterakt hos Landesarchiv Berlin, och kunde därmed bekräfta det vi misstänkte – att han genomfört en så kallad ”arisierung”.

Nästa anhalt blev därför Landeshauptarchiv Brandenburg i Potsdam. Där förvaras bland annat dokument från Berlins skattemyndigheter. Många av dessa akter saknas av olika orsaker, och vi hittade ingen akt som handlade om företagsförsäljningen. Däremot fanns där en akt som behandlade den exekutiva auktionen av Wechslers hyresfastighet på Belle Alliancestrasse. Den akten förde vidare till en akt på Landesarchiv Berlin, som handlade om hur han efter kriget fick ersättning för de pengar han förlorat i samband med försäljningen av fastigheten. I de inlagor som han skickade via sitt

juridiska ombud fick vi veta dels att han flydde till Brasilien och därmed undkom Förintelsen, dels exakt när och hur han lämnade Tyskland. Vidare fick vi veta att han förlorade sitt tyska medborgarskap 1935 och att polisen sent 1938 uppmanade honom att lämna Tyskland.

I Brasilien följde vi upp spåren från Tyskland. Den brasilianska motsvarigheten till Post- och Inrikes Tidender heter Justiça Brasil och hela 1900-talets utgivning av den tidningen finns utlagd på internet. Man kan söka på ett namn och få reda på när en viss person till exempel startat ett företag, fått bygglov eller sökt brasilianskt medborgarskap. Via dessa notiser fick vi reda på att Efim Wechsler hade en dotter, Ilse, och att hennes mamma hette Gitlia. Gitlia Wechsler fick vi aldrig några fler uppgifter om, så vi antar att hon avlidit tidigt, kanske redan i barnsäng. Däremot fick vi veta en del ytterligare om var Efim och Ilse bott – de flyttade efter några år från São Paulo till Rio de Janeiro. Vi fick veta en del om deras ekonomiska aktiviteter och vi fick stifta bekantskap med vad som visade sig vara Ilses andra make, den österrikiske vattenpolostjärnan och affärsmannen Juliusz Kauf. Efter några veckor fick vi fram dokument från nationalarkivet i Rio som visade att Ilse var avliden, men också vilka som hade ärvt henne. Därmed var det bekräftat att det inte längre fanns direkta efterlevande i livet. Men det fanns människor som mindes både Efim och Ilse. Till slut leder det spåret fram till Eva Jonathans, som betraktade Efim som sin morfar.

Genom kartotekskortet från nazistpartiets medlemsregister visste vi också att Walther Sommerlath varit medlem i nazistpartiets utlandsavdelning i São Paulo. Vi gick till Ibero-Amerikanisches Institut, som är en avdelning av Staatsbibliothek Berlin, och beställde fram de tyska tidningar som gavs ut i Brasilien. Man behövde inte läsa partitidningen Deutscher Morgen länge för att inse att den bild av Walther Sommerlaths aktivitet som drottningen ger är helt felaktig. I den tidningen, som gavs ut av lokalgruppen i São Paulo, görs det ingen hemlighet av att partiets grundval är en hänsynslös judefientlighet. Vi grävde också i säkerhetspolisens arkiv i São Paulo. De spår vi hittade i São Paulo sa ändå en del om verksamheten i nazistpartiets utlandsavdelning under det tidiga trettioåret, men förutom medlemskapet i Deutsche Schule och Sportclub Germania hittade vi inget om Walther Sommerlath personligen. Det betyder inte att han inte var aktiv, utan bara att fram till 1938 tolererade den brasilianska polisen de tyska nazisterna. Från 1938 förbjöds dock medlemskap i det tyska nazistpartiet i Brasilien, och då lämnade Walther Sommerlath landet för att flytta tillbaka till Tyskland med sin familj.

Vi har även gått igenom stora allmänna arkiv som berör rustningsindustrin och som förvaras i Bundesarchiv-Lichterfelde i Berlin, utan att hitta några spår efter vare sig Sommerlaths eller Wechslers företag. Vi gjorde motsvarande undersökningar i militärarkivet i Freiburg, som också har mycket material om rustningsindustrin. Vi har sökt Walther Sommerlaths avnazifieringsakt i alla de arkiv i Tyskland som skulle kunna tänkas ha den, men helt utan resultat. Vi har undersökt folkbokföringen och tyska UDs arkiv efter uppgifter om Efim Wechsler, men även det utan resultat. Innan vi visste mer om familjens öde ägnade vi också mycket tid åt att ringa alla med efternamnet Wechsler i Brasilien och Henrik Brandão Jönssons efterforskningar i Brasilien bjöd även de på ett stort antal ledtrådar som inte ledde vidare. Ett lyckat grävprojekt handlar väl så mycket om de ledtrådar som inte gav något, som om de dokument man faktiskt lyckas hitta.

Till de problem som var förknippade med projektet hörde eventuella möjligheter att få kommenterar av Drottningen själv. I ett brev bad vi Drottningen om hjälp med att få ut handlingar från Deutsche Bank i Frankfurt, i vilka mer detaljer (köpesumma t ex) om Walthers övertagande av fabriken kan finnas. Handlingarna är sekretessbelagda. Vi bad också Drottningen om en intervju, alternativt att få ställa skriftliga frågor i researchsyfte, för att få svar på vad hon egentligen känner till om faderns nazistiska förflutna. Det är troligt att hon saknar kunskap om att fadern tog över ett företag av en jude, men det vore intressant att veta i vilken mån har hon sökt kunskap om faderns förflutna och framför allt hur hon förhåller sig till de nya uppgifter som Kalla fakta skulle avslöja. Det enda svaret vi fick från hovets informationschef var dock att ”Drottningen avböjer intervju”. Upprepade förfrågningar möttes med tystnad.

En mer ingående beskrivning om hur granskningen gick till finns här:

http://www.tv4.se/1.1929806/2010/12/01/sa_gick_granskningen_till

Och mer om ariseringsprocessen hittar du här:

http://www.tv4.se/1.1922456/2010/11/28/vad_var_ariseringen

VILKA TYPER AV KÄLLOR ANVÄNDE DU/NI?

Se svaret på frågan: Vilka arbetsmetoder tillämpade du/ni? Dessutom finns dokumenten bakom granskningen samlade här:

http://www.tv4.se/1.1917107/2010/11/28/dokumenten_bakom_granskningen

STÖTTE DU/NI PÅ NÅGRA PROBLEM? VILKA?

Se svaret på frågan: Vilka arbetsmetoder tillämpade du/ni?

HUR LÅNG TID TOG PROJEKTET?

Vi har arbetat med reportagen under cirka sex månader.

VILKA REAKTIONER HAR NI FÅTT FRÅN MYNDIGHETER OCH KOLLEGOR?

Se svaret på frågan: Hur fick du/ni ursprungsidén till projektet? I skrivande stund har även en debatt startat kring ett brev som Drottningen skrivit till Jan Scherman, vd på TV4, i vilket hon klagar på Kalla faktas program. Se t ex <http://www.aftonbladet.se/kultur/article8365857.ab> och

<http://www.aftonbladet.se/kultur/article8365857.ab>

HAR PROJEKTET ANMÄLTS TILL PO, GRANSKNINGSNÄMNDEN ELLER ANNAN INSTANS?

Nej (2011-01-04).

ANGE WEBBLÄNK TILL ARTIKLARNA/INSLAGEN/BOKPRESENTATION

Huvudsida:

<http://www.tv4.se/kallafakta>

Del 1:

http://www.tv4play.se/nyheter_och_debatt/kalla_fakta?title=kalla_fakta_del_10&videoid=1148268

Del 2:

http://www.tv4play.se/nyheter_och_debatt/kalla_fakta?title=kalla_fakta_del_11&videoid=1157515

Om anmälan består av fler än tre delar skall innehållsförteckning över artiklarna/inslagen bifogas anmälan.

OM FLER ÄN TRE DELAR: ANGE VILKA TRE ARTIKLAR/INSLAG SOM BÄST BESKRIVER/GER EN BILD AV GRÄVET, SÅ SOM DE STÅR I INNEHÅLLSFÖRTECKNINGEN. INGEN MOTIVERING BEHÖVS.

BIDRAGET HAR ANMÄLTS AV:	TELEFON/E-POST TILL ANMÄLAREN:
Johan Åsard	johan.asard@tv4.se
TELEFON/E-POST TILL NOMINERADE JOURNALISTER:	
Mats Deland mats.deland@gmail.com Fredrik Quistbergh fredrik@quistbergh.se Henrik Brandão Jönsson henrik.jonsson@terra.com.br	

